

dító vagy honvédő háború konkrét körülményeihez alkalmazkodva számos hadászati, hadműveleti és harcászati feladatot oldott meg sikerrel. Giap tábornok azzal fejezi be a vietnami hadművészet elemzését, hogy idézi Engels zseniális hadtudományi tételét, amely arról szól, hogy a helyes hadművészeti elvek alkalmazásával a szabadságáért harcoló kis nép hogyan bánhat el naggyal, egy kevésbé erős hadsereg az erősebbel. A szerző művének befejező részében a népi háború pártirányításá-

nak feladataival foglalkozik, amely — mint megállapítja — a győzelem elsődleges tényezője.

Giap tábornok művében alkotó módon továbbfejlesztette a szocialista hadtudományt. Olvasása maradandó élményt jelent, a korunk történelmével, hadtudományával foglalkozó szakemberek számára pedig nélkülözhetetlen forrásanyagot. Giap tábornok könyvét e sorokkal zárja: „Győzni fogunk!”

Ács Tibor

E. KÖNNEMANN:

EINWOHNERWEHREN UND ZEITFREIWILLIGENVERBÄNDE*

(Berlin, Deutscher Militärverlag, 1971., 486 p.)

Kevés olyan szakasza van a legújabbkori német történelemnek, amely annyira a tudományos érdeklődés és kutatás középpontjában állana, mint az 1918-as polgári demokratikus forradalom és az azt követő ellenforradalommal megteremtett weimari köztársaság.

A második világháború után a polgári történettudományban, mindenekelőtt a nyugatnémet történelemtudományban nagy erővel kibontakozó kutatás szakított azzal a hagyománnyal, amely a német nép 1918-as sorsfordulóját — főleg a fasizmus éveiben — a „novemberi bűnözők” aljas tettévé degradálta. De ha el is vetette a forradalom harcosainak és magának a forradalomnak a nyílt diszkreditálását, a szociáldemokrata—nagyfőkés—nagybirtokos érdekszövetség által végrehajtott ellenforradalmat, amely a német szocialista forradalmi erők megsemmisítésének útján a kapitalista osztályellenemlést korszerűbb formában biztosító weimari állam megteremtéséhez vezetett, a „bolsevista anarchiától” való megmentő és a „tisztá demokráciához” vezető történelmi aktus magasztos piedesztáljára emelte fel.

A történelemhamisítás e legújabb változatával a marxista történettudo-

mány kezdettől fogva éppúgy szemben állt, mint azt megelőzően a novemberi forradalmat ért szitkok áradatával. Ezt tette — és teszi napjainkban is — a történelmi valóság és az e valóságból fakadó történelmi igazság alapján. Mindez pedig azt jelenti, hogy a marxista tudomány az 1918-as novemberi német forradalmat Európa legnagyobb méretű és jelentőségű népforgalmának tekinti a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után, amely polgári demokratikus jellege ellenére magában hordta a szocialista forradalomba való átnövés csíráját s ezzel egy szocialista, békeszerető Németország megteremtésének lehetőségét Európa szívében. Hogy ez nem következett be, s a német fejlődés olyan irányt vett, amelyet vett, számos okkal magyarázható. A marxista történettudomány legfontosabb feladatának éppen azt tekinti napjainkban, hogy ezeket az okokat feltárja, az okok mélyén rejlő összefüggéseket és törvényszerűségeket napvilágra hozza s azok ismeretében érthetővé tegye a német proletáriátus 1919-es nagy vereségét és a szociáldemokráciával szövetséges juncker—nagyfőkés kizsákmányoló rend felülkerekedését, amely alig egy évtized után a náci hatalomátvételhez és a né-

* Lakóhelyi védelmi szervezetek és önkéntes alakulatok.

met militarista-imperializmus áldozatául esett népek mérhetetlen szenvedéseihez vezetett el.

A marxista történészeknek, köztük elsősorban a Német Demokratikus Köztársaság kutatóinak ilyen irányú munkássága nem kevés eredménnyel járt az utóbbi években. E történészek között megtsitzelő helyet foglal el Ervin Kónemann, a hallei egyetem kutatója, aki Einwohnerwehren und Zeitfreiwilligenverbände c. könyvében arra keresett választ, hogy a jobboldali szociáldemokrata vezetők (Ebert, Scheidemann, Noske stb.) és a nagytőkés—nagybirtokos ellenforradalmi reakciót reprezentáló Hindenburg—Groener-féle hadvezetőség támogatásával a novemberi forradalom napjaiban létrejött lokális polgári fegyveres testületek és önkéntes szervezetek miért és hogyan válhattak a fegyveres tisztai különítmények mellett a szocialista forradalmi erők hódéraivá, majd a konszolidálódó ellenforradalom Reichswehrjének, az újjászülöt német militarista-imperializmus haderejének tartalékává. Ervin Kónemann a német történelem jelzett korszakának eddig meglehetősen ismeretlen és bonyolult kérdéskomplexusára magas tudományos színvonalon adta meg a választ, s ha az olvasóban bizonyos hiányérzet keletkezik is, az csupán azért van, mert a szerző — igaz, hogy tudatosan — csak 1920. márciusi Kapp-puccsig követi az eseményeket. Feltételezhető, hogy kutatásai az elkövetkező években kiterjednek a weimari köztársaság egészére és talán egy újabb monográfiában az olvasó előtt feltárul a több mint 1 millió főt számláló ellenforradalmi fegyveres szervezetek tevételes szerepe a polgári demokratikus állam megsemmisítésében és a fasiszmus hatalomra jutásában.

A novemberi német forradalom, bármennyire is jelentősek voltak vívmányai (a Hohenzollern császárság megdöntése, a polgári demokratikus szabadságjogok biztosítása, az imperialista háború befejezése stb.), a termelési és az ezen alapuló hatalmi viszonyokat alapvetően nem változtatta meg. A forradalom szocialista irányba való továbbfejlesztése számos objektív körülmény mellett többek között attól is függött, hogy a munkásosztály élén álló Spartacus szövetség be tudja-e tölteni az újtípusú (bolsevik) párt szerepét,

amely a dolgozó tömegeket e stratégiai cél elérésére szervezi és vezeti. Más szavakkal: szembe tudja-e állítani a megvert, de meg nem semmisített porosz—junker—nagytőkés osztályok és kiszolgálóik, a jobboldali szociáldemokrata vezetők között azonnal létrejött ellenforradalmi szövetséggel a proletáriátus *felfegyverzett erejét* a hatalom megszerzésére s ezen keresztül a termelési és tulajdonviszonyok megváltoztatására? A forradalmat követő napok és hetek törekvései egyértelműen azt mutatják, hogy a munkásosztály forradalmár vezetői nem kis erőfeszítést tettek a magukat spontán módon felfegyverzett munkáscsoportoknak munkásmilíciákra történő átszervezésére és a munkásokhoz csatlakozott katonatömegeknek egy Vörös Gárdában való egyesítésére. De november hónapja az uralkodó osztályok és szövetségeseik, a szociáldemokrata vezetők részéről sem múlt el tétlenségben: az általuk ügyesen kisajátított munkás- és katonatanácsokon keresztül felállított ún. polgári fegyveres szervezetek (Bürgerwehr, Volkswehr stb.) a proletáriátus szervező fegyveres erőit nemcsak paralizálták, hanem létszámukat tekintve csakhamar felül is múlták. Feladatuk november és december hónapban abban állott, hogy a felbomlásban lévő hazatérő frontkatonaságot, amelyből a proletáriátus a legnagyobb fegyveres tartalékot remélte, azonnal lefegyverezték, a munkás fegyveres szervezeteket megosszák, lejárássák, korrumpálják és szétzüllesszék, s ezáltal a forradalom leverését előkészítik.

A munkás fegyveres szervezetek ellen irányuló romboló munka, amelyből az ún. Többségi-Szociáldemokrata Párt mellett a Független Szocialista Párt vezetői is kivették részüket, december elején napirendre tűzte a forradalom fegyveres leverésének kísérletét. Ez nem is váratott sokáig magára: az Ebert—Groener-megállapodás alapján a forradalom szívébe, Berlinbe érkezett ellenforradalmi katonai alakulatok véres rohamot intéztek a forradalom hadállásai ellen. A december 6-i és december 24-i összecsapásokból azonban a munkásosztály került ki győztesen. Az ellenforradalmi erők vereségének oka nemcsak a katonai alakulatok felbomlásában, hanem — amint azt a szerző a felkutatott levél-

tári anyag sokaságával bizonyítja — a nagy anyagi áldozatokkal létrehozott polgári fegyveres szervezetek teljes csődjében is volt keresendő. Sajnos, a munkásosztály vezetői nem ismerték fel a hatalom megragadásának kínálkozó lehetőségét, s ezzel lehetőséget adtak a Kassel melletti Wilhelmshöheben tanyázó hadvezetőségnek tiszti különítmények azonnali felállítására, amelyek aztán 1919 januárjában, a Spartacus-felkelés elhárításának ürügyén, a szociáldemokrata Noske irányításával véresen leszámoltak a munkásosztállyal, s vezetőit, Karl Liebknechtet és Rosa Luxemburgot meggyilkolták.

A május végéig tartó és egész Németországot elárasztó Noske-féle ellenforradalmi terror a polgári fegyveres szervezetek újjászületésének időszaka volt: a gombamódra szaporodó „Wehrek” a tiszti szabadcsapatok harci tartalékát képezték, amellet, hogy az egyre gyengülő munkás fegyveres szervezetek ellenállásának megtörését denunciálással és spicli tevékenységgel segítették elő.

A német forradalom vereségének és az ellenforradalom felülkerekedésének eme drámai folyamata, s e folyamatban az uralkodó osztályok s szövetségeseik, a szociáldemokrata vezetők népellenes politikája plasztikusan rajzolódik ki a könyv lapjain, miközben a szerző arra is nagy gondot fordított, hogy a szocialista forradalmi erők gyengeségét és az általuk elkövetett hibákat a maguk összességében feltárja az olvasó előtt.

A győztes ellenforradalom egyik első tette — mint ismeretes — a weimari köztársaság kodifikálása volt 1919 februárjában. De nem kevés erőfeszítést tett azért, hogy az új állam katonai rendszerét kialakítsa s ezzel bebiztosítsa magát „minden meglepetéstől” kívülről és belülről egyaránt. A „Militärsystem” kialakításáért folyó politikai harcok híven tükrözik a hatalmon levő nagytőkés—nagybirtokos—szociáldemokrata érdekszövetség belső ellentéteit. Míg a hadvezetőség a konszolidációs folyamat egyik döntő feltételének az „ellenőrizhetetlen” tiszti szabadcsapatok felosztatását és egy „kézben tartható” Reichswehr létrehozását tekintette, a kormány élén álló szociáldemokrata Scheidemann és tár-

sai — befolyásolva a versaillesi béke ama pontjaitól is, amelyek Németország számára nehézfegyverekkel nem bíró 100 000 fős hadsereget engedélyeztek — egy ún. Volksheer („néphadsereg”) felállításával mellett kardoskodtak, amely tömegével olvasztotta volna magába az ellenforradalom időszakában „bevált” polgári fegyveres szervezetek legjobb elemeit. A weimari köztársaság katonai rendszerének kialakításáért folyó harc végül is a szélsőséges imperialista katonai vezető körök győzelmével végződött. E. Könnemann könyvének egyik nagy érdeme e bonyolult folyamatoknak nagy gonddal történő végigkísérése.

Az ellenforradalom végleges győzelmét követő időszakban a Hindenburg—Groener-féle hadvezetőség, amely Eberttel együtt a legtöbbit tette a noskei fehérterror győzelméért s ezzel a kapitalista kizsákmányoló rend megteremtéséért, a von Seeckt tábornok vezette szélsőséges militarista csoportnak adta át a helyét. Ez a csoport szívs munkával, amelynek kezdetei még Groenerig nyúltak vissza, olyan „Militärsystemet” hozott létre, amely nemcsak a dolgozó tömegek féken tartásának hatós eszköze volt, hanem egy leendő revansháború korszerű tömeghadseregének magvát is képezte, amellet, hogy magának az államnak a megsemmisítésére tört a Hohenzollern-restauráció érdekében. A Seeckt által felállított Reichswehr jellegét tekintve „Berufsheer” (hivatásos hadsereg) volt, törzsállománya a tiszti különítmények szélsőségesen reakciós militarista kádereit fogta át, „tömegbázisává” pedig a polgári fegyveres szervezeteket tette, amelyeket a fent említett célkitűzések igényei szerint teljes mértékben átalakított és függőségi viszonyba hozott.

A polgári fegyveres szervezetek átalakítását és a felállításra kerülő Reichswehrhez való kapcsolását a kormány 1919. augusztus 23-i értekezletén határozták el. A határozat szerint sürgősen felállításra kerültek az ún. lakóhelyi (lokális) védelmi szervezetek (Einwohnerwehren) közép- és kispolgári elemekből, korrumpált munkásokból, az antant félrevezetése céljából egyelőre egységes egyenruha nélkül — a Reichswehr tisztjeinek vezetésével. Fegyver- és lőszerellátásukra a Generalkommandók kaptak utasítást. Az

1919. szeptember 15-én kiadott kormányrendelet szerint ezek a szervezetek „önvédelmi szervezetek” (Selbstschutzverbände) ama rendkívüli veszélyek ellen, amelyek a biztonságot és rendet, különösen pedig a magántulajdont és az emberi életet fenyegetik.

A lakóhelyi fegyveres testületek szervezése olyan ütemben haladt, hogy létszámuk 1919. október 15-én Berlinben 33 924, Rajna-Vesztfália tartományban 116 597 és Poroszországban 626 764 főt tett ki. E lakóhelyi szervezetekhez kapcsolták a közép- és főiskolai hallgatókból álló, bárhol bevethető és a „fekete Reichswehr” magvát képező önkéntes alakulatok (Zeitfreiwilligenverbände) több mint százezres tömeget, továbbá a Noske külön rendeletével 1919 szeptemberében létrehozott ún. műszaki kiegészítő szolgálatot (Technische Nothilfe), amelynek feladata sztrájk törés és a kommunális iparágak gyárainak (víz- és elektromos ellátás stb.) zavartalan működtetése volt. Megjegyzendő, hogy a lokális fegyveres szervezetek mintáját az 1919 tavaszától működő bajor (müncheni) szervezettől vették át, amely „elévülhetetlen” érdemeket szerzett a Tanácsköztársaság leverésében, olyan katonatiszttel és hivatásos spicilivel az élen, mint Ernst Röhm kapitány, illetve Adolf Hitler.

Általánosságban elmondható, hogy ezek a fegyveres szervezetek kizárólag a munkás- és parasztmegmozdulások vére fojtásában látták elsődleges feladatukat. Megdöbbenő az a kép, amely a szerző által nagy gonddal összegyűjtött adatokból, a „Wehr”-ek ilyen jellegű tevékenységéről feltárl az olvasó előtt. A pisztollyal, revolverrel, géppuskával, kézigranáttal, könnyfakasztó és bűzbombával, továbbá drótkötéldarabokból álló botokkal felszerelt Wehr-osztagok hadjáratai félelemben tartották a falvak és városok lakosságát. A munkás- és paraszttömegek elkeseredett harcot folytattak ellenük akár a Ruhr-vidék munkásairól, akár az Elbán túli porosz nagybirtokok cselédjeiről volt szó. A nagytőke által folyósított zsold, amelynek kiegészítéséhez az állam is hozzájárult (pl. a bajor szervezetek zsoldjaként 1920-ban 11,3 millió márkát fizettek ki), a tömegekkel szemben elkövetett atrocitások, a Reichswehr-tisztek által megkövetelt szigorú fegyelem s még számos tényező a fegyveres polgári szervezeteket

népellenes egységbe kovácsolta össze. Tevékenységük azonban nemcsak a terrorakciókban merült ki: a házi és utcai spicli-hálózzal szinte feltérképezték a lakosságot, kémszervezetük pedig átfogta az egész országot, sőt ügynökeik beférkőztek a nemzetközi munkásmozgalmába is.

1920 elején a lokális fegyveres szervezetek felső vezetését egyre inkább a szélsőséges militaristák kaparintották kezükbe, köztük Wolfgang Kapp, aki a polgári köztársaság megdöntésének egyik hatásos eszközét látta bennük. Kapp mellett von Lüttwitz tábornok, az 1919. januári berlini vérengzések „hőse” és Ludendorff tábornok tettek szert igen nagy befolyásra. Az 1920. márciusi Kapp-puccs végrehajtása így a Reichswehr-alakulatok és a Wehr-kötelékek nagy részének aktív közreműködésével történt. De mint ismeretes, Németország 12 millió szervezett munkásának egységes fellépése és a munkás fegyveres alakulatok, köztük a Ruhr-vidéki Vörös Hadsereg hősi harca a puccsnak csakhamar véget vetett. A puccsból azonban mégis a nagybirtokos—nagytőkés osztályszövetség került ki győztesen; a szociáldemokrata áruulás (bielefeldi egyezmény) kiszolgáltatta a Ruhr-hadsereget a von Seeckt vezette Reichswehr, valamint a Wehrek dühének s a munkásosztály ellen vezetett irtóhadjárat átmenetileg stabilizálta a polgári köztársaság állam- és társadalmi rendszerét.

A munkásosztály fölött aratott véres győzelmet követő hónapok a Wehrek további sorsában bizonyos változásokat hoztak. A német nagytőkés—nagybirtokos körök nehezen tudták megbocsátani a polgári fegyveres alakulatoknak, hogy a puccs idején kibontakozott tömegmozgalmak elhárításában lényegében csődött mondtak. Nem tudták megérteni, hogy az oly nagy anyagi áldozattal fenntartott szervezetek képtelenek voltak leszámolni az 1918-as forradalom vívmányaiért harcra induló munkásokkal. Az meg sokak szemében egyenesen elviselhetetlennek tűnt, hogy a terroriszervezetek árnyékában a szocialista forradalmi veszély újból felütötte fejét. Mások a leplezetlen restaurációs törekvéseket és felelőtlen háborús kalandtervek miatt tettek szemrehányást, amelyek a Reichswehr és Wehrek nagy többségét uralták éppen olyan időszá-

kokban, amikor a nagytőke osztályuralmának külső stabilizálódása az antant hatalmak jóindulatától függött. Ez utóbbiak nem is rejtették véka alá felháborodásukat a versaillesi szerződés nyílt megszegése miatt, hiszen a 350 000 fős Reichswehr, támaszkodva a milliós létszámú Wehr-alakulatokra, a szabadjára engedett német militarizmus kezében félelmetes erőt képviselt.

1921. február 1-én a győztes hatalmak kikényszerítették a hadseregnek 100 000 főre való csökkentését és a Wehrek feloszlását. Azt azonban már nem tudták megakadályozni, hogy az imperialista szoldateszka a Reichswehr és a Wehrek állományának nagy részét titkos bajtársi, sport- és egyéb szervezetekbe átmentse, ahol népellenes tevékenységüket háborítatlanul folytatták s lettek folyamatosan a hitleri fasiszta terrorszervezetek (SA, SS stb.) melegágyává.

Nem kétséges, hogy a német törté-

nelem eme válságos szakaszában oly nagy szerepet játszó ellenforradalmi fegyveres szervezetek elmélyült ábrázolásával E. Könnemann nemcsak eddig tisztázatlan kérdések megoldását segítette elő, de érzékeltetni tudta a német nagytőkés—nagybirtokos osztályszövetség és támogatói, a szociáldemokrata vezetők uralkodásának kifinomult művészetét is, amellyel az imperializmus korszakában rendelkeznek. De nem kis érdeme van a szerzőnek abban sem, hogy feltárta a korszak forradalmi munkásmozgalmának belső gyengeségeit, s azokon keresztül érthetővé tudta tenni a német nép tragikus történelmi útját, amely néhány év múlva a fasiszmus hatalomra jutásába torkollott. Műve — úgy érezzük — akkor válik befejezett egészszé, ha újabb kutatási eredményei révén ezeknek az éveknek a bemutatására is sor kerül.

Farkas Márton

SÁRDY—BÁLINT—ERDŐS—LŐRINCZ—SZENTESI:

HADITECHNIKA — 1972

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 220 p.)

A haditechnika még sohasem fejlődött olyan hatalmas ütemben mint éppen napjainkban. Ez a körülmény a szakírókat és a kiadót egyaránt nehéz feladat elé állítja, mert a haditechnika valamennyi területén — akár csak egy év alatt — végbement fejlődést egyetlen könyv keretében nem lehet bemutatni.

E felismerés nyomán a haditechnikai ismeretterjesztésnek olyan formáját alakítottuk ki, amely a könyv megírása, illetve kiadása időszakának — rendszerint egy naptári évnek — katonapolitikai nézeteit, hadászati elképzeléseit alapul véve a haditechnika legfontosabb ágazatait, területét vizsgálja. A kiadványt haditechnikai évkönyvnek is nevezhetnénk, mert az ilyen jellegű könyveink sorában nem ez az első, és elképzeléseink szerint az elkövetkező

években is jelennek meg hasonló munkák.

A szerzők színesen mutatják be az olvasók körében feltehetően nagy érdeklődést kiváltó — az 1972. évi fejlődés tendenciájára jellemző — haditechnikai eszközöket és azoknak a hadművészetre kifejtett, vagy várható hatását. *Kifejtett hatás:* mert a világ nem egy területén napjainkban is folytak „kisháborúk”, „helyi háborúk”, s e harcokban amolyan „kipróbálás” megy végbe. *Várható hatás:* mert a háborúkban szerzett tapasztalatokat a hadművészet jövő alakításában is érvényesítik.

A hat fejezetből — hat önálló tanulmányból — álló munka koncepcióját, szerkezetét és mondanivalóját röviden így lehetne összegezni:

Az I. fejezet az egész könyvnek mintegy a katonapolitikai keretét adja